

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
Кликните да бисте почели унос текста.
1. Датум и орган који је именовао комисију: 27.04. 2016. Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду решење бр. 1080 2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: 1. Др Тања Поповић, редовни професор опште књижевности, 15.05. 2013, Филолошки факултет Универзитета у Београду 2. Др Јелена Пилиповић, ванредни професор опште књижевности, 18. 11. 2014, Филолошки факултет Универзитета у Београду 3. Др Корнелија Ичин, редовни професор руске књижевности, 15. 07. 2009, Филолошки факултет Универзитета у Београду 4. Др Драгана Вукићевић, ванредни професор српске књижевности, 21.06. 2011, Филолошког факултета Универзитета у Београду 5. Др Зоја Бојић, доцент историје и теорије уметности (Lecturer of Art History, Theory and Curatorship), јун 2005, College of Fine Arts /UNSW Art and Design, The University of New South Wales, Sydney
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
Кликните да бисте почели унос текста.
1. Име, име једног родитеља, презиме: Павле, Мирослав, Павловић 2. Датум рођења, општина, република: 22. 04. 1983, Београд, Савски венац 3. Датум одбране, место и назив мастер рада: 14. јун 2010. Филолошки факултет Универзитета у Београду, <i>Критика Достојевског у раном совјетском периоду</i> 4. Научна област из које је стечено академско звање мастера: Општа књижевност – наука о књижевности
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
ГОЗБЕНЕ СЛИКЕ У РОМАНУ 19. ВЕКА
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Рад садржи обиман уводни културноисторијски и теоријски део („Увод“: 1-44), пет теоријско-аналитичких поглавља („Гозбене слике као обележје друштвеног статуса“: 45-127; „Памћење жанра“: 128-204; „Слике обиља“: 205-247; „Гозбене слике и начин презентовања“ 249-292; „Проблем психолошке мотивације“: 293-326), те „Закључак“ (327-330),

библиографију изворне литературе (330-331), као и библиографски списак коришћене литературе (332-342). Свако од поглавља тематски и проблемски је подељено на више потпоглавља у којима се јасно прецизирају области истраживања и дају анализе карактеристичних одломака из врло разноврсне романескне продукције деветнаестог века. Уводни део, који је уобличен према начелима историјске поетике, почиње са теоријским освртом на питања жанра („Гозбене слике као обележје друштвеног положаја“: 9-16; „Памћење жанра“: 17-22; „Наслеђе симпозиона“: 23-35), иза чега следи и краћи историјски преглед књижевне и културне античке и билијске традиције гозби или *сипозиона* („Сатирични симпозион“: 23-24; „Симпозион о симпозиону и салонски разговори“: 25-26; „Гозба у библијској књижевности и њени одједи у роману 19. века“: 27-29; „Проблем евхаристије“: 30), који се затим повезују са основном темом истраживања, то јест са романом деветнаестог века („Жанр симпозиона у 19. веку“ и „Однос између жанра дијалога и жанра симпозиона“ 31-34). После тога кандидат издваја области које ће чинити оквир даљег испитивања („Проблем вегетативног обиља“: 35-39; „Начин презентовања“: 40-41; „Психолошка мотивација“: 42-44). „Гозбене слике као обележје друштвеног статуса“, наслов је наредног поглавља којим се отвара нешто другачије проблематизовање друштвеног разумевања хране (потпоглавља – „Основни облици друштвеног одређивања хране“ и „Сложени облици друштвеног одређивања“ 46-49), док се гозбене слике у семиотичком и културолошком смислу доводе у везу са представом „тела“ („Угрожено тело и контраст богатство–сиромаштво“: 49-50). Успостављајући и продубљујући једну могућну типологију гозбених слика и слика тела, кандидат на основу анализа одговарајућих сцена из неколико репрезентативних романа деветнаестог века *Оливера Твиста* Ч. Дикенса, *Јадника* В. Игоа, *Краљевића и просјака* М. Твена, *Моби Дика* Х. Мелвила, Балзакових дела *Шангринска кожа* и *Изгубљене илизије*, Толстојеве *Ане Каренине*, али и неколико примера из мање познатих романа данске (Х. Понтотидан, „Сеоска идила“) и мађарске (М. Јокаи *Мађарски Набоб*) наративне традиције, аналитички говори о питањима која социјално и културолошки одређују значење издвојених сцена по себи, али и њихову улогу у семантици и поставци целовитих структура чији су део (потпоглавља: „Чарлс Дикенс: Оливер Твист и угрожено тело сирочета“: 50-54; „Виктор Иго: угрожено тело јадника“: 55-60; „Хенрих Понтотидан: снажни и дегенерисани“: 61-62; „Угрожено тело и вештачки свет“: 63-74; „Релативизација представе о друштвеној хијерархији: Твен, Мелвил, Јокаи и Балзак“: 74-90; „Роман *Краљевић и просјак* Марка Твена“: 74-75; „Мелвилов роман *Моби Дик*“: 75-79; „Јокаи Мор: *Мађарски Набоб*“: 80-85; „Балзак: релативизовање контраста вештачко–природно“: 85-90; „Природно тело у вештачком свету“: 91-110; „Жорж Санд: „природни“ сељаци и „неприродни“ буржуји“: 91-112-116; „Пропадање тела“: 117-127). „Памћење жанра“ (128-204) бахтиновски појам који подразумева објективно сећање књижевне форме, а не субјективно памћење аутора, узет је као наслов наредног поглавља у којем кандидат анализира сцене беседа у роману деветнаестог века (у делима Ј.В. Гетеа, Н. В. Гогоља, О. де Балзака, Ф.М. Достојевског, Џ. Остин, О. Вајлда, Е. Золе, али неких мање познатих европских аутора попут И. Нечуј-Левицког, М.Х. де Ларе, А. Азеводе, А. Константинова, српског писца Стевана Сремца и многих других) повезујући их с једне стране са наслеђем античког симпозиона, а са друге са актуелним друштвеним и културним тендецијама дате епохе (потпоглавља: „Балзак и Достојевски: изненађујуће беседе и изненађујући догађаји“: 135-140; „Мармеладов и Лебедев: пијанство, расуло и нова рајска хармонија“: 140-147; „Беседа и скандал на Ноздрјовљевој гозби“: 147-151; „Скандали и бесмислене беседе“: 152-154; „Гозба у роману Ивана Нечуј-Левицког: гост, скандал и бесмислена беседа“: 154-158; „Стари Кастиљанац“ Маријана Хосеа де Ларе: домаћин и скандалозни догађаји“: 158-161; „Алеко Константинов и Стеван Сремац: скандал и незвани гости“: 161-165; „Беседа као пригушени скандал“: 165; „Идеал распореда: Тролоп и Гете“: 166; „Британски роман и идеал распореда“: 167; „Џејн

Остин и Оскар Вајлд“: 168-170; „Тролопов роман *Доктор Торн*: прећутани хаос“: 171-174; „Гетеов роман *Избор по сродности*: редослед, духовни облици и хемијске везе“: 175-179; „Салон и велики скандали“: 179-186; „*Ноћ у крчми* Алвареша Азеведа: поигравање са хармонијом и расулом“: 179-180; „Друштвена игра у салону Настасје Филиповне“ 181-185; „Пародије салонских догађаја“: 185-187; „Роман *Перегрин Пикл* Тобијаса Смолета“: 185-186; „Беседе о салону: салон као место оговарања“ 187-190; „Роман *Нана* Емила Золе“: 191-195; „Провинцијски салон у роману *Кренфорд* Елизабет Гаскел“: 195-196; „Провинцијски салон у Гогољевом роману *Мртве душе*“: 196-204). Представе о хармонији, о јединству тела са природом и космосом, често су повезане са литерарним представама раја (сан о срећи, сан о рају), о чему се у овом раду говори у поглављу „Слике обиља“ (205-248). Као аналитичка грађа и овде је изабран већи број наративних остварења (Толстоја, Хардија, Нороса, Готфела), при чему је посебна пажња посвећена романима *Бакоња фра Брне* Симе Матавуља и *Обломов* Ивана Гончарова. Поред уводног теоријског дела у којем се разматрају проблеми везани за „Гозбу као слику одмора: рајски врт и земља дембелија“ (205-215) и ово поглавље доноси анализе појединачних репрезентативних сцена издвојених романа („Слике земље дембелије: *Бакоња фра Брне* Симе Матавуља и *Обломов* Ивана Гончарова“: 215-231“; „Гозба као заслужени одмор од рада: Готхелф, Харди, Норис и Толстој“ 232-248; и потпоглавља, „Новела „Црни паук“ Јеремијаса Готхелфа“: 232-234; „Томас Харди: гозбене слике у роману *Теса Убервилска*“: 234-239; „Слике обиља у роману *Ана Карењина*“: 239-243; „Слике обиља у роману *Октопод* Франка Нориса“: 243-248). Начин представљања гозбених слика у роману деветностог века често бива одређен друштвеним контекстом: обиље хране и раскошне трпезе знак су богатства домаћина, и неретко мерило његовог успона (или пада) на друштвеној лествици. Датом питању посвећено је пето поглавље „Гозбене слике и начин презентовања“ (249-292) у којем се анализирају гозбене представе у романима Г. Флобера, Х. Џејмса, О. Вајлда, Ж. Уисманса, португалског писца Ека де Кериожа и других („Гозбене слике у француској и британској декаденцији: опште карактеризације“: 254-259; „Основни облици: Хенри Џејмс и Оскар Вајлд“: 260-263; „Сложени облици: Уисмансов роман *Насупрот*: прекорачење естетске границе“: 264-267; „*Саламба*: гозба у Хамилкаровим вртovima“: 267-274; „Егзотична кухиња *Госпође Бовари*“: 275-285; „*Злочин оца Амара*: гозба код доња Амелије“: 286-292). Психолошка мотивација узимања хране (глад, жеља, уживање, гађење) и њено проблематизовање у романима Балзака, Флобера, Достојевског, те писаца који су стварали на прелазу између два века, деветнаестог и двадесетог, попут Д’Анунција, Хамсуна и Матоша – чини срж последњег аналитичког поглавља дате дисертације, „Проблем психолошке мотивације“ (293-326). И ово поглавље, као и она која му претходе, после теоријског увода (293-295) и образложења понуђене типологије („Основни облици“: 296; „Сложени облици“: 297; „Сложени облици: активни однос према свету“: 301) доноси неколико упечатљивих појединачних анализа („Гистав Флобер *Госпођа Бовари*: еротика, уживање и вулгарност“: 301-306; „Прождирање и поседовање“: 307; „Достојевски: прождирање и поседовање женског тела“: 308; „*Евгенија Гранде* Онореа де Балзака: прождирање и поседовање новца“: 309; „Перверзије: уживање и воља за моћ“: 312-313; „Одбијање хране“: 314-315; „*Госпођа Бовари*: одбијање хране као одбијање друштвеног космоса“: 316; „Свидригајлов: опијање, гађење и разврат“: 317-318; „*Глад* Кнута Хамсуна и *Епископо* Габријела Д’Анунција: одбијање тајанственог света“: 319-323; „Антун Густав Матош: приповетка *Мии*“: 324-326). Будући да је рад углавном аналитичке и интерпретативне природе, у „Закључку“ (327-330) кандидат углавном указује на резултате изнете у појединачним поглављима, које овом приликом повезује у целовиту синтезу, говорећи о узајамности друштвеног контекста и психолошке мотивације, о прожимању естетског и етичког, историјског и актуелног. На крају се доноси обиман списак анализираних дела („Изворна литература“: 330-331), као и библиографија коришћене

литературе („Литература“: 332-336, укупно 257 библиографских јединица).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Павла Павловића посвећена је научно и теоријски врло актуелној, мада недовољно обрађеној теми – проблему гозбених слика у роману деветнаестог века. Одређујући појам гозбених слика као „семантички универзум уметнички представљеног заједничког догађаја у којем се конституише и открива позиција тела у свету“, кандидат се у својој анализи ослања пре свега на феноменолошки метод и иманентну критику, али и на гастрокритику постструктуралистичког периода (Барт, Тобин и др.). Осим тога, овде се води рачуна и о ванлитерарном контексту, тачније о могућностима друштвеног одређивања гозбених слика. У том смислу, велика пажња је посвећена испитивању начина на који гозбене слике одређују позицију тела у свету класних, односно бескласних односа. Отуда се овде уводи и подела на „природни“ и „вештачки“ свет, како у односу на друштвену стварност, тако и у односу на начин њеног уметничког, литерарног приказивања. Када је реч о историјској поетици жанра, кандидат се сасвим природно осврће на Платонов дијалог *Гозба*, у којем посебно апострофира беседу за трпезом, указујући на modele разговора и догађаја. У разматрању могућних модела задатих односа (свет духа и свет материје), овде се говори и о одступањима, која се могу одредити као бурлеска (позиционирање тела у свету материје) и гротеска (амбивалентно позиционирање између света духа и света материје). Аналитичка пажња је посвећена и начину приказивања гозбених слика, укусу и мирису хране, те њиховој естетској сврси. Гозбена раскош се даље повезује са представама о рају и хармонији, при чему се позиција тела контекстуализује помоћу представа о активном и о пасивном односу према изворима обиља. У томе, такође, учествују и представе о сложености и једноставности, као и представе о радости и весељу. Важно место добија и проблематизовање психолошке мотивације гозбених слика, односно контекстуализација специфичног односа тела према храни: слике гурманства и слике прождирања супротстављају се сликама гађења и одбијања хране.

Наведене поставке гозбених слика у докторској дисертацији Павла Павловића увек су анализиране на основу добро изабраних примера. Водећи рачуна о репрезентативности романа, кандидат пре свега пажњу поклања делима Гетеа, Игоа, Гогоља, Балзака, Дикенса, Достојевског, Толстоја, Флобера, Золе, Вајлда, Џејмса и других водећих писаца деветнаестог века. У исти мах, овде се води рачуна и о мање познатим европским писцима, шпанске, протугалске, мађарске, бугарске, пољске, данске и других књижевности, као и о остварењима написаним на српском језику. Као посебну вредност овог посвећеног истраживања, наводимо и то да је кандидат сва анализирана дела наводио и у оригиналу и у предводу, трудећи се да на основу тога пружи што убедљивије језичке (стилске и семантичке) интерпретације. Гозбене слике овде се третирају у једном општем значењу. Оне се могу сматрати као „погодно средство за проблематизовање позиције тела у уметничком свету“. Главна вредност третирања и употребе гозбених представа у роману деветнаестог века препозната је понајпре у разноврсности начина њиховог приказивања, што са своје стране отвара широко семантичко поље у којем је ритуал конзумирања хране означен као „егзистенцијално изузетан и непоновљив тренутак“.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији:

1. „Домети Бахтиновог дијалога“, *Књижевна историја*, XLIII,142, Београд, 2010 стр. 523-536. (ISSN-0350-6428)
2. „Metaphors of space in Goncharov's *Oblomov*, *Studia Slavica Savariensia*, 2013, 648-661. (HU ISSN 1216-0016)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Гозбене слике у роману деветнаестог века користе се као ефектно средство за проблематизовање односа између различитих представа о људском телу, друштвеном одређењу, психолошке мотивације, као и односа између естетике гозбе и гозбене беседе. Сlike гозбе поседују посебну уметничку, тј. поетичку функцију, чему је у овом раду посвећена нарочита пажња, док се психолошки или антрополошки дискурс стављају у у други план. Када је пак реч о друштвеном одређењу гозбених слика, оно се сагледава пре свега са становишта Бахтинових теорија, па отуда кандидат посеже и за појмом „тело“. Позиција тела, са своје стране, сагледана је у одговарајућем друштвеном контексту (свет буржоазије / свет пролетеријата), због чега се у тумачењу уводе и појмови угрожености, тј. глади насупрот појмовима друштвене доминације, тј. ситости. Кроз анализу више различитих дела закључује се да припадник ниже класе доспева у свет више класе на основу односа према храни или према предметима на гозби, чиме се контекстуализује представа о његовом припадању или неприпадању одређеним социјалним слојевима. Та представа, међутим, није коначна: проблем „припадања тела“ садржи различите димензије које се могу односити на етичке или егзистенцијалне парадоксе, очигледне нпр. у романима Емила Золе с краја века. Жанр античког симпосиона у роману деветнаестог века, овде је такође разматран и са становишта Бахтиновог разумевања „памћења жанра“, при чему се нарочито истиче филозофска димензија узајамних односа између тела, беседе и догађаја. На тај начин, тело се позиционира у свету духа или у свету материје, при чему гозбене слике филозофску димензију тела повезују с представом о стварном току догађаја у роману. Даља анализа гозбених слика бави се проблемом односа између света естетске илузије и свакодневног живота, који је, по мишљењу кандидата, најрепрезентативније дочаран у романима Гистава Флобера. Естетизацијом хране француски писац проблематизују представу о јединству људског бића с природом. Однос тела према гозбеном обиљу служи и као својеврсни показатељ припадности књижевних јунака рајском свету. Та припадност се, са своје стране, дочарава приказима активног или пасивног односа према изворима обиља, као и представом о „расположењу тела“. И један и други однос могу бити повезани са представом о аутентичној, рајској егзистенцији. Рецимо, у роману *Обломов* Ивана Гончарова расположење туге се повезује са амбивалентном позицијом. Није до краја „разрешено“ да ли се Обломов налазио у рају и да ли је дом Пшењинине заиста рај у који се вратио. Присуство тела у рајском свету контекстуализовано атмосфером аутентичне радости дао је једино Лав Николајевич Толстој, у роману *Ана Карењина*, где је активни однос према обиљу повезан са идејом о раду и радости. Гозбене слике, осим тога, могу послужити и за психолошку карактеризацију јунака, која се конкретизује представом о жељи (активни или пасивни однос према остварњу жеље: уживање у храни као жеља за поседовањем; одбијање хране као пасивни однос према материји и окретање ка духовном свету).

Општи закључак је да у роману деветнаестог века гозбене слике представљају веома важно средство за приказивање симболичког статуса јунаковог тела уз низ оригиналних решења, која су послужила као инспирација многим модерним писцима. У том погледу, оне се могу сматрати као својеврсна спона између наслеђа антике с једне стране, и нововековног разумевања човеков тела, с друге. Управо то повезивање гозбених слика и њиховог значења и функције насталих у различитим периодима и традицијама, представља најважније достигнуће дате дисертације.

**VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
НАПОМЕНА:**

Докторска дисертација Павла Павловића *Гозбене слике у роману деветнаестог века* представља оригиналан научни рад који је изведен у складу са методолошким захтевима друштвено-хуманистичких наука и уже научне области Наука о књижевности. Проучавање спроведено у дисертацији заснива се на јасно формулисаним и уверљиво развијеним хипотезама, које се током анализе убедљиво доказују. На основу детаљног и обимног истраживања, кандидат у завршном поглављу рада изводи кохерентно образложене закључке. Павле Павловић анализира веома велики број романа деветнаестог века, трудећи се по правилу да уз преводе, које је често сам урадио, донесе и оригинал самог текста. Осим тога у изради докторске дисертације он се ослањао на добро изабрану књижевнотеоријску, интерпретативну и књижевноисторијску литературу. Поред зналачког односа према претходним истраживањима, П. Павловић је показао иновативност у сопственим тумачењима дела писаца који су предмет његовог проучавања. Комисија у целини позитивно оцењује начин на који је Павле Павловић у дисертацији приказао и протумачио резултате свог истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да се докторска дисертација Павла Павловића, мастера, *Гозбене слике у роману деветнаестог века* прихвати и да се кандидат упути на усмену одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Тања Поповић, редовни професор
2. Др Јелена Пилиповић, ванредни професор
3. Др Корнелија Ичин, редовни професор
4. Др Драгана Вукућевић, ванредни професор
5. Др Зоја Бојић, доцент